

ВИВЧЕННЯ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ НА МАТЕРІАЛІ БЛОКУ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

STUDY OF PROFESSIONAL TERMINOLOGY IN THE PROCESS OF LEARNING THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE BASED ON THE MATERIAL OF ECONOMIC BLOCK DISCIPLINES

Остапко О.М.,

orcid.org/0009-0002-3660-8731

*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Національного транспортного університету*

Горбань Г.М.,

orcid.org/0009-0002-9823-2549

*асистент кафедри теорії та історії держави і права
Національного транспортного університету*

У статті розглядається навчання іноземних студентів української мови як іноземної на прикладі вивчення економічних дисциплін, яке є обов'язковим для всіх здобувачів вищої освіти Національного транспортного університету і закладає основу для подальшого вивчення низки дисциплін економіко-правового напрямку як необхідної умови формування їхньої професійно орієнтованої комунікативної компетентності. Однією з найбільших проблем оволодіння професією стає формування навичок наукового мовлення, невід'ємною частиною яких є користування термінологією. Розглянуто особливості функціонування термінологічних одиниць порівняно з іншими лексичними одиницями, з'ясовано важливі для методики організації вивчення термінології функції, які виконує термін в науковому тексті. Такими притаманним лише термінам є гносеологічна і класифікаційна функції, що відрізняють їх від решти загальнонавчальної української лексики.

Особливу увагу приділено трьом етапам навчання термінологічної лексики. Це введення і способи семантизації термінів, підготовчі вправи для засвоєння термінології і тренування вживання термінів у ситуаціях професійного спілкування. Акцентовано увагу на труднощах, пов'язаних з засвоєнням іноземними студентами української термінології, які існують на кожному з наведених етапів. Розглянуто продуктивні словотвірні композиційні моделі, за якими утворюються українські терміни. У словотвірних моделях найбільш продуктивним є суфіксальний тип, до якого увійшли як питомо українські, так і запозичені суфікси. Значну увагу приділено утворенню термінологічних словосполучень за моделлю багаточленних генетивних конструкцій і шляхам їх семантизації. Запропоновано різні типи вправ, що полегшують іноземним студентам сприйняття і засвоєння термінології і готують їх до самостійної роботи з оригінальними науковими текстами.

Ключові слова: іноземні студенти, наукова термінологія, навички наукового мовлення, словотвірні моделі, багаточленні генетивні конструкції, сприйняття наукових текстів.

The article examines the teaching of foreign students of the Ukrainian language as a foreign language on the example of the study of economic disciplines, which is mandatory for all applicants for higher education at the National Transport University and lays the foundation for further study of a number of disciplines in the economic and legal direction as a necessary condition for the formation of their professionally oriented communicative competence. One of the biggest problems of mastering the profession is the formation of scientific communication skills, an integral part of which is the use of terminology. The peculiarities of the functioning of terminological units in comparison with other lexical units are considered, and the functions performed by the term in the scientific text, which are important for the method of organizing the study of terminology, are clarified. Such terms have epistemological and classification functions that distinguish them from the rest of the commonly used Ukrainian vocabulary.

Special attention is paid to three stages of learning terminological vocabulary.

This is the introduction and ways of semanticizing terms, preparatory exercises for learning terminology and training the use of terms in situations of professional communication. Attention is focused on the difficulties associated with the assimilation of Ukrainian terminology by foreign students, which exist at each of the above stages. Productive word-forming compositional models, according to which Ukrainian terms are formed, are considered. In word-formation models, the most productive is the suffix type, which includes both specifically Ukrainian and borrowed suffixes. Considerable attention is paid to the formation of terminological phrases based on the model of polynomial genetic constructions and ways of their semanticization. Various types of exercises are offered, which make it easier for foreign students to understand and learn terminology and prepare them for independent work with original scientific texts.

Key words: foreign students, scientific terminology, scientific speech skills, word-formation models, polynomial genetic constructions, perception of scientific texts.

Постановка проблеми. Навчання української мови як іноземної (УМІ) у закладах вищої освіти ставить за мету оволодіння мовою як

засобом професійної комунікації для подальшої успішної професіоналізації, адже для студентів-іноземців саме володіння УМІ є умовою

формування професійно орієнтованої комунікативної компетентності як набутий особистістю досвід діяльності в певній сфері. Зважаючи на те, що навчання іноземців української мови у ЗВО – це порівняно новий напрям у методиці викладання мови, існує багато не розв'язаних досі проблем, серед них – формування навичок наукового мовлення, невід'ємною частиною яких є користування термінологією. Тому значна увага приділяється пошуку дієвих способів навчання іноземних студентів національної фахової лексики, що полегшить їм процес оволодіння майбутньою спеціальністю.

Актуальність дослідження. Ефективне і успішне вивчення української термінології як складової навчання іноземних студентів професійного спілкування є надзвичайно важливим, оскільки виявлення і подолання труднощів навчання іноземних здобувачів вищої освіти призведе до удосконалення цього напрямку освітнього процесу і впливатиме на ефективність подальших освітніх і наукових контактів України.

Постановка завдання. Метою статті є розглянути особливості функціонування термінологічних одиниць порівняно з іншими лексичними одиницями, дослідити особливості вивчення термінології в іншомовній аудиторії, проаналізувати основні труднощі, що виникають у процесі засвоєння студентами-іноземцями української термінології, запропонувати деякі види граматичних завдань для закріплення умінь і навичок студентів у ході навчання УМІ.

Аналіз останніх досліджень. Питання визначення природи термінів, вивчення закономірностей розвитку терміносистем знаходяться у центрі уваги багатьох українських дослідників. Проблеми формування і функціонування термінів вивчають І.М. Кочан, Г.П. Мацюк, Т.І. Панько, Т.Р. Кияк [1, 2].

З огляду на те, що термін, з одного боку, є елементом лексичної системи, а з іншого – штучно створеним знаком, існують різні погляди на термінологію. Перша точка зору (А.В. Крижанівська, Л.О. Симоненко) розглядає термінологію як окрему галузь загальноживаної мови, як елемент її словникового складу, як її функціональний різновид [3]. Протилежна точка зору (А.В. Суперанська, Н.В. Подольська) вважає, що терміни принципово відрізняються від загальноживаної лексики. На нашу думку, терміни є невід'ємною частиною загальноживаної лексики, оскільки поряд зі специфікою вживання, вони є широкоживаними в загальній мові, але в особливій функції.

Існує велика кількість дефініцій терміна. У більшості мовознавців в основу визначення поняття «термін» покладено ідею, що терміни – це слова чи словосполучення, що обслуговують певні сфери людської діяльності. Термінологічна енциклопедія подає таке визначення терміна: «Термін (від. лат. terminus – межа) – слово чи сполука, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві, у конкретній галузі знань чи людської діяльності» [4, с. 617].

Розходяться науковці і у вимогах, які висуваються до терміна. На думку дослідників, щоб виконувати свої функції, термін має відповідати таким вимогам як номінативність, наявність дефініції, однозначність, семантична точність, незалежність від контексту, стилістична нейтральність, відсутність експресивності, системність [5, с. 146–147].

Як і будь-яка інша лексична одиниця, термін виконує в тексті певні функції. Функціональний підхід до вивчення термінів започаткував Г.О. Винокур, який визначив термін як слово в особливій функції. Виходячи з того, що терміни використовують лексичні одиниці загальноживаної мови, розглянемо в рамках функціонального підходу основні функції, які виконують термінологічні одиниці в мові.

Номінативна, чи як її ще називають, репрезентативна функція лексичних одиниць полягає в номінації певних понять, предметів, явищ тощо. Будь-яке слово мови називає (позначає) щось. Специфіка реалізації цієї функції в терміні полягає в тому, що він позначає спеціальне поняття певної сфери людської діяльності: науки, техніки, виробництва. Часто зауважують про репрезентативний характер терміна, оскільки він часто не називає, а представляє певне поняття. Репрезентативна функція не є притаманною лише термінам, однак відмінність її реалізації зумовлена відмінністю самої системи наукових понять від побутових.

Сигніфікативна чи семасіологічна функція полягає у здатності термінів виражати відмінні риси, змістове поняття про певний клас предметів. Кожному терміну притаманна певна дефініція, тлумачення, яке всесторонньо відбиває властивості позначуваного предмета. Сьогодні досить поширеною є наявність кількох дефініцій одного терміна, оскільки одні й ті ж самі терміни мають здатність переходити з однієї терміносистеми в іншу або набувати нових відтінків значень залежно від удосконалення чи видозміни вже існуючих і позначуваних ними об'єктів. Терміни

являють собою динамічний шар лексики, знаходяться у постійному русі й зазнають певних модифікацій залежно від змін властивостей означуваного об'єкта.

Сутність комунікативної функції полягає в передачі між суб'єктами певної змістовної інформації за допомогою слів із встановленням зворотного зв'язку. Комунікативну функцію ще називають інформаційною, навчальною, інформативно-пізнавальною тощо. Ця функція взагалі притаманна всім лексичним одиницям.

Сучасна наука виділяє ще одну головну функцію лексичних одиниць – когнітивну чи гносеологічну. Ця функція визначається як властивість лексичних одиниць встановлювати зв'язок мисленнєвих процесів з процесами вивчення дійсності, передавання знань. Зі слів про передавання знань можна зробити висновок, що ця функція тісно пов'язана з комунікативною. І це цілком логічно, оскільки обмін знаннями може відбуватися лише за умови спілкування. Виділяють ще класифікаційну функцію, оскільки людина в процесі наукового пізнання навколишнього світу класифікує ті чи інші предмети та явища, згруповуючи їх за певними спільними ознаками. Особливо ця функція проявляється у термінах, бо термін є невід'ємним елементом певної системи та займає в ній своє чітке місце [6, с. 237–239].

Загалом же, як бачимо, термінам притаманні ті ж самі функції, що і лексичним одиницям загальноживаної мови, але з деякими особливостями. Деякі функції, наприклад, гносеологічна та класифікаційна, притаманні саме термінам, а не іншим лексичним одиницям. Це пояснюється більш свідомим та глибоким процесом пізнання навколишнього світу науковцями та фахівцями, а властивість термінів концентрувати знання про предмети та явища професійної діяльності та їхнє відповідне систематизування сприяють оптимізації та успішності комунікації в спеціальних сферах.

Виклад основного матеріалу. Професійне мовлення фахівця будь-якої сфери діяльності залежить від сформованості його термінологічного запасу, а опанування спеціальної лексики є необхідним складником у формуванні професійної компетентності майбутнього фахівця, оскільки термінологія наукового стилю є водночас засобом здобуття галузевих знань. Навчання спілкування в професійній сфері передбачає формування вмінь використання української мови як засобу систематичного розширення власних фахових знань і навичок, що неможливо без формування професійної компетентності. Професійна

комунікативна компетентність формується шляхом поповнення словникового запасу іноземних студентів новими термінологічними одиницями в результаті систематичної праці з фаховими текстами, насиченими галузевою термінологією.

Терміни мають кілька важливих ознак, які роблять таку лексику складною для вивчення в іншомовній аудиторії. Насамперед, терміни мають чітко окреслене значення, адже термін не просто виражає поняття, а й спирається на його наукову дефініцію. Таким чином термін реалізує свою сигніфікативну функцію. Термінам властиві однозначність і денотативність. Така номінативна функція терміна виключає наявність додаткового емоційного чи стилістичного забарвлення, що зумовлено відмінністю самої системи наукових понять від загальноживаних. Проте саме однозначність і денотативність значно полегшують подання термінів іноземним студентам, оскільки максимально спрощують коментування.

Процес навчання термінологічної лексики зазвичай має три етапи (відповідно до етапів формування вмінь і навичок): 1) уведення термінів: ознайомлення із планом вираження й планом змісту фахової лексики, тобто презентація, звернення уваги на вимову й правопис термінів, їх семантизація, словотворчий аналіз, приклади вживання для впізнавання й розуміння термінів (сполучуваність з іншими термінами); 2) підготовчі (мовні) вправи для запам'ятовування студентами термінів: обирання визначення серед кількох варіантів або формулювання таких визначень, праця із професійною лексикою в текстах та ін.; 3) вправи для тренування щодо вживання термінів у мовленнєвих ситуаціях (моделювання можливих професійних умов, за яких студенти відпрацьовують навички автоматичного вживання термінів в усному й писемному мовленні). Ми погоджуємося з ученими, які твердять, що моделювання можливих професійних ситуацій спілкування (отже, багаторазове повторювання термінологічних одиниць у різних граматичних формах протягом заняття) допомагає засвоювати терміни й формувати іншомовну комунікативну компетентність [7, с. 24].

Труднощі, пов'язані з викладанням української термінології іноземцям, є на всіх цих етапах. Так, проблемою першого етапу є правильна семантизація термінів на заняттях з української як іноземної на першому – четвертому курсах. Вдаватися до семантизації слід на різних етапах вивчення мови, але методи цієї роботи залежать багато в чому від рівня володіння мовою [8, с. 12].

Навчаючи спеціальної лексики, викладач УМІ повинен мати уявлення про специфіку термінологічного матеріалу (бути обізнаним із фаховою інформацією), уміти безпомилково ввести терміни у професійне мовлення за допомогою ефективних методичних прийомів, яким, зокрема, є наведення дефініції. Частина термінів іноземці засвоюють уже на початку навчання в технічному закладі вищої освіти при вивченні дисциплін економічного блоку, наприклад: *наука, теорія, процес, продукт, обмін, гроші*. У практиці навчання УМІ зазвичай використовують цілий комплекс прийомів, зважаючи на такі лінгводидактичні вимоги до семантизації нових лексичних одиниць як науковість, ефективність і функціональність. Для засвоєння спеціальної термінології іноземними студентами необхідно добирати такі способи семантизації, які б враховували рівень знання української мови, мови-посередника, етап навчання та рівень професійної підготовленості слухачів.

Семантизаційний прийом, який, на наш погляд, є досить ефективним уже на початковому етапі навчання спеціальності і який слід застосовувати на всіх етапах, – це звернення уваги на словотвірну цінність слова. На основі словотвірного ланцюжка, акцентуючи увагу на значенні словотвірних морфем, можна демонструвати процес включення семантики твірного слова в похідне і через різницю у їхній словотвірній структурі показати специфіку лексичного значення похідного слова: *власність-власний-власник, господарство-господарський-господар, фінанси-фінансовий-фінансист*. У такий спосіб можна не тільки одразу ознайомити студентів із декількома спільнокореневими термінами, витлумачити їх, але й збагатити словниковий запас новими спеціальними одиницями.

Ефективним прийомом семантизації фахової лексики є переклад терміна. Поширеною є точка зору, що переклад слід застосовувати там, де неможливі інші прийоми семантизації. Поза сумнівом, що цей прийом є найбільш ефективним на початковому етапі навчання УМІ. Переклад здійснюється здебільшого рідною мовою іноземця або мовою-посередником. Щоправда, такий прийом, виправданий на початковому етапі вивчення української як іноземної, на жаль, забезпечує лише ознайомлення з термінами, але не виявляє особливостей семантики українських термінів, не вказує на системні зв'язки між одиницями спеціальної лексики, часто не виявляє особливостей їх застосування. Зрозуміло, що студенти намагаються знайти відповідник у рідній мові

або мові-посереднику, щоб знайти підтвердження правильного розуміння значення спеціальної одиниці. Іноземці в разі потреби звертаються до ресурсів інтернету, щоб перекласти ті чи інші терміни, проте варто зауважити, що машинне перекладання не завжди надає правильні варіанти відповідно до значення спеціальних одиниць, тому варто переорієнтувати здобувачів освіти на користування перевіреними технічними словниками. Отже, до перекладу слід вдаватися у тих випадках, коли решта методів не дає ефекту, адже в понятійній системі іншої мови може не існувати поняття, що його треба перекласти.

Поширеним прийомом семантизації є тлумачення значення терміна. Для цього залежно від етапу навчання можна використовувати рідну мову іноземця, мову-посередник чи українську мову як іноземну. Тлумачення терміна українською мовою буде доречним на основному та завершальному етапах, наприклад: капітал – це *«матеріальні і фінансові ресурси в системі факторів виробництва»*.

Термінотворення – це такий різновид словотвірної процедури, який відрізняється від звичайного словотвору переважним вживанням певних компонентів і композиційних моделей. Вдало створений компонент термінологічної системи стає зразком для створення інших компонентів цієї системи, значення яких відповідає значенню поняття, що послужило зразком. Таким чином в терміносистемі з'являються ряди номінацій, створених за єдиною структурною моделлю. Серед шляхів утворення термінів-дериватів виділяються два основних типи структурних моделей: суфіксальний і префіксальний.

Найбільш поширеним в українській термінології є суфіксальний тип структурних моделей, до якого увійшли як питомо українські, так і запозичені суфікси [9, с. 24; 10].

Моделі, основані на утворенні віддієслівних іменників поєднанням основи дієслова з суфіксами *-ання (-яння), -ення (-єння), -іння (-їння)* із загальним значенням процесу є продуктивними і утворюються не лише від українських дієслівних основ, а й від запозичених: *споживання, сприяння, накопичення, засвоєння, падіння, стимулювання, кредитування, балансування, інвестування*.

Терміни, утворені від основи дієслова або іменника + *-ація, -ція* з таким самим значенням процесуальності утворюються лише від інтернаціональних основ: *приватизація, монополізація, конкуренція, функція, амортизація*. Також терміни можуть утворюватися шляхом так званої нульової суфіксації, наприклад: *вплата, перехід*,

обмін, розподіл, випуск, кругообіг. Утворені за такими моделями віддієслівні деривати є базою, на якій утворюються багатокomпонентні термінологічні словосполучення генетивного типу, які є, з одного боку, досить поширеними в текстах економічної тематики, а з іншого – досить важкими для вивчення і розуміння в іноземній аудиторії.

Продуктивною є модель поєднання основної якісної чи відносної прикметника і суфікса *-ість*, на основі якої утворюються однослівні терміни зі значенням певних властивостей чи ознак, зазвичай абстрактного характеру. Ця модель є продуктивною як у поєднанні з питомо українськими твірними основами (*власність, прибутковість, вартість, залежність, схильність*), так і з іноземними (*ефективність, функціональність, збалансованість, престижність, продуктивність*). Терміни, утворені так само від прикметників, але за допомогою суфікса *-ізм (-изм)* мають значення певної риси, тенденції розвитку чи теорії: *протекціонізм, колабораціонізм, монополізм*.

Серед інших продуктивних моделей утворення термінів економічної спрямованості слід зазначити утворення прикметників від іменників за допомогою суфікса *-н:* *товарний, валютний, монопольний, рівноважний*; суфікса *-ов:* *ціновий, плановий, прибутковий, правовий*; суфікса *-чн:* *теоретичний, монополістичний, капіталістичний, економічний*; суфікса *-альн:* *раціональний, національний, інституціональний*, суфікса *-ч:* *виробничий, споживчий, законодавчий*. Загалом же вибір твірного суфікса є великою проблемою для іноземців. Їм часто не зрозуміла логіка вибору саме цього суфікса. Намагаючись формалізувати цей процес, вони утворюють такі похідні форми як *товаровий, товарочний, товарський, товаральний* і дивуються, чому вони є помилковими. На нашу думку, щоб запобігти утворенню таких помилкових форм, слід регулярно давати завдання на утворення прикметникових форм за певним зразком і потім багаторазово повторювати ці форми в різних завданнях і текстах до повної автоматизації цієї навички. Ось приклади кількох завдань.

Завдання 1. Утворіть і запишіть прикметник від іменника. Поставте запитання. Підкресліть спільний корінь.

Зразок: фінанси (що?) → фінансОВий (який?).
Ринок, світ, ціна, папір.

Зразок: економія (що?) → економНий (який?).
Товар, валюта, цінність, район, кредит, інвестиція, інформація.

Зразок: регіон (що?) → регіонАЛЬНий (який?).

Нація, функція, глобус.

Завдання 2. Допишіть у словосполученнях закінчення прикметників.

Перекладіть їх.

Зразок: приватн... підприємство → приватне підприємство.

Приватн... власність, фізичн... особа, державн... підприємство, найман... працівник, індивідуальн... господарство, дрібн... капітал, акціонерн... товариство, цінн... папери, юридичн... особи.

Завдання 3. Вставте необхідні слова в речення. Використайте текст уроку.

1. (___ і ___) власність – це дві основні форми власності.

2. Приватною власністю називається власність (___ і ___) осіб.

3. Власність держави називається (_____) власністю.

4. (____) товариство об'єднує багато дрібних капіталів.

Завдання 4. Вставте замість крапок слова у правильній формі.

споживач – споживчий

Ринок регулює відносини між виробниками і

... ринок – це ринок ... товарів і послуг.

товар – товарний

Ринкові відносини реалізуються через попит і пропозицію

Ринок поділяється на ... ринок і фінансовий ринок.

ринок – ринковий

В ... економіці не існує «чистих» продавців і «чистих» покупців.

... засобів виробництва – це ... предметів праці та засобів праці.

З досвіду викладання УМІ нам відомо про значні труднощі, з якими стикаються іноземні студенти при опрацюванні текстів економічної тематики, насичених віддієслівними іменниками. Значення похідних віддієслівних іменників можна пояснити через значення словотвірних суфіксів, за допомогою яких вони утворені. Хоча такі приклади як *функціонування/функція* вимагають додаткових коментарів з боку викладача. З метою формування і подальшої автоматизації навичок утворення віддієслівних форм іменників пропонуються завдання утворити за певним зразком деривати, попередньо з'ясувавши значення твірного дієслова, а потім вжити їх у правильній формі в реченнях. Ось кілька прикладів завдань:

Завдання 1. Утворіть і запишіть іменник від дієслова. Поставте запитання. Підкресліть спільний корінь.

Зразок: бажати (що робити?) → бажАННЯ (що?).

Споживати, інформувати, стимулювати, балансувати, формувати, існувати.

Зразок: знижувати (що робити?) → знижЕННЯ (що?).

Підвищувати, збільшувати, зменшувати, утворювати, врівноважувати, розширювати, скорочувати.

Завдання 2. Вставте замість крапок слова у правильній формі.

розвиватись – розвиток

Циклічний ... ринкової економіки зумовлює явища зайнятості і безробіття.

Ринкова економіка ... циклічно, тому існують явища зайнятості і безробіття.

відтворювати – відтворення

В результаті трудової діяльності працездатне населення ... робочу силу.

Для ... робочої сили працездатне населення забезпечує себе робочими місцями.

Такі віддієслівні форми широко вживаються передачі змісту тексту, а також при написанні планів, конспектів чи анотацій.

Як уже було зазначено вище, значною трудностю для іноземних студентів є вивчення термінологічних словосполучень, утворених за моделлю багаточленних генетивних конструкцій (БГК). Вивчення БГК викликає у іноземців значні труднощі, пов'язані з тим, що родовий відмінок – єдиний, який здатен вибудовувати багаточленні лінійні ланцюжки, де кожна залежна ланка є водночас головною для наступної. Всі ланки, окрім першої, мають спільну граматичну форму, що ускладнює розуміння. Методика вивчення БГК в текстах економічної тематики, на наш погляд, має полягати в наступному. По-перше, слід навчити студентів визначати формальні межі такого словосполучення, де перший і головний компонент – це девербатив, а останній – форма родового відмінка завершальної ланки термінологічного ланцюжка. Тобто тут ми переходимо від етапу дотекстової, підготовчої роботи, до етапу роботи з науковим текстом, відповідним чином відібраним і адаптованим згідно з цілями навчання і рівнем мовної підготовки студентів.

Так, в реченні «Фрикційне безробіття зумовлене професіональним, віковим та регіональним переміщенням робочої сили.» курсивом виділено БГК з головним членом *переміщення*, до якого і буде ставитись запитання: *Чим зумовлене фрикційне безробіття?*

Необхідно акцентувати увагу студентів на тому, що саме головний член БГК зазнає різних граматичних змін, а родовий відмінок залишається незмінним. Цю закономірність можна проілюструвати, наприклад, таким завданням.

Завдання. Поставте дані словосполучення у множині.

Зразок: явище зайнятості → явища зайнятості.

Система відносин, процес людської діяльності, вид зайнятості, структура трудових ресурсів, скорочення ручної праці, частина населення, форма безробіття, цикл розвитку.

Наступним кроком буде навчити студентів утворювати за певною моделлю аналогічні конструкції, які вони будуть вживати у власних професійних висловлюваннях уже на рівні продуктивного мовлення. Таким завданням повинен передувати граматичний коментар про те, що знахідний відмінок без прийменника, яким керує дієслово, переходить у родовий після девербатива, а інші непрямі відмінки зберігаються, наприклад: *отримувати додаткові прибутки* → *отримання додаткових прибутків*, але *виражатись грошима* → *вираження грошима*. Такі БГК виконують в реченнях як роль підмета, так і іменної частини складеного присудка в конструкціях на зразок *полягати в чому чи називатися (бути) чим*, а також роль додатків. Засвоївши навички розпізнавання і розуміння БГК, іноземні студенти оволодіють одним із найпродуктивніших способів утворення термінів, що суттєво полегшить їм подальше навчання і професійну діяльність.

При роботі з науковим текстом слід обов'язково подавати список дієслів, які зустрінуться у тексті з завданням перекласти їх значення. В текстах економічної спрямованості їх досить багато. При першому ознайомленні з текстом дається завдання виписати терміни, проаналізувати їхню структуру та заповнити таблицю за зразком, підкресливши головне слово:

Зразок:

N1	Adj1 N1	Adj1 Adj1 N1	N1 N2	N1 N2 N2	Adj1 N1 N2
дохід	земельна рента	пряма заробітна плата	рівень безробіття	стан ринку праці	оборотні кошти виробництва

В неадаптованих текстах зустрічаються синонімічні моделі утворення термінологічних словосполучень на зразок *галузь виробництва* = *виробнича галузь*. Щоб підготувати

студентів до подібної синонімії, пропонується завдання:

Завдання. Вставте синонімічні конструкції до таблиці за зразком. Підкресліть головне слово.

Зразок:

N1+ N2	Adj1 + N1
елемент ринку	ринковий елемент

умови виробництва, виробничі умови; товарні виробники, виробники товарів;

цінова конкуренція, конкуренція цін; витрати виробництва, виробничі витрати; знижки цін, цінові знижки; товарна якість, якість товарів; виробниче об'єднання, об'єднання виробників; природні ресурси, ресурси природи; монополістичний союз, союз монополістів; конкуренція монополій, монопольна конкуренція.

Подальші завдання змушують студентів повторно звертатися до тексту, щоб, наприклад, поставити дієслово в дужках у правильній формі; чи вставити в речення пропущені слова, звернувшись до тексту; чи поставити запитання за певною моделлю визначення (*що – це що; чим називається що*), опису структури (*що входить до складу чого; що складається з чого*) чи класифікації (*що поділяється на що*).

Завершальною частиною роботи з текстом обраної теми є завдання відповісти на запитання до тексту, переказати текст, використовуючи опорні слова, написати називний план тексту.

Висновки. Терміни існують не самотійно, а утворюють складну систему понять, визначень та функціональних одиниць, які не лише називають предмет (явище) сфери професійної діяль-

ності та його поняття, а й фіксують, передають та зберігають інформацію про нього. Відмінною рисою цих функцій у термінів, на нашу думку, є специфіка сфери їхнього функціонування. Саме професійна спрямованість термінів накладає на функції, що вони реалізують, певні особливості. Також термінам притаманні всі функції, що їх виконують лексичні одиниці загальноживаної мови, але ці функції мають деякі додаткові відтінки та особливості.

Подання термінології іноземним студентам має враховувати етап навчання, ступінь володіння українською мовою, рівень обізнаності з фаховою термінологією. Прийоми семантизації фахової лексики блоку економічних дисциплін повинні враховувати найбільш продуктивні типи творення однослівних термінів та термінологічних словосполучень. Особливу увагу слід приділяти труднощам у засвоєнні термінології, пов'язаним як зі специфікою українського словотвору, так і з перевагою певних композиційних моделей утворення термінів. Метою вивчення фахової термінології має стати підготовка іноземних студентів до сприйняття як науково-популярних, так і власне наукових текстів економічної тематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. Львів: Світ, 1994. 215 с.
2. Кияк Т.Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства. Київ, 1989. 104 с.
3. Крижанівська А. В., Симоненко Л.О. Актуальні проблеми упорядкування наукової термінології. Київ, 1987. 185 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
5. Панько Т. І. Українське термінознавство. Львів, Світ. 1992. 190 с.
6. Щерба Д.В. Термін та його дефініція як головні онтологічні поняття термінознавства. Вісник ЖДУ ім. І. Я. Франка, Житомир, 2006. Вип. 28. С. 237–239.
7. Процик І. Презентація нової лексики в лінгводидактиці для чужоземців. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2007. Вип. 2. С. 24–30.
8. Мазурик Д. Державний стандарт з української мови як іноземної (від теорії до практики). Теорія і практика викладання української мови як іноземної. Львів, 2010. Вип. 5. С. 12.
9. Кочан Ірина. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології. Київ, 2012. С. 24.
10. Михайлова О. Г., Сидоренко, А. А., Сухопар В. Ф. Українська наукова термінологія. НТУ ХПІ. Харків, 2002. 119 с.